Orsat Ligorio

Yosa Buson: Pjesme

Uvod

Yosa je Buson japanski pjesnik i slikar iz XVIII. stoljeća. Rodio se g. 1716. u sebu Kema u pokrajini Settsu (danas Ōsaka). Posliije se preselio u Edo (Tōkyō). Ondje je kod majstora Hajina učio poeziju. Hajinov je učenik i čuveni Matsuo Bashō (1644. – 1694.). Po učiteljevoj je smrti Buson proputovao sjeverni Honshū. Na koncu je stigao u Kyōto, oženio se i, poput Hajina, postao majstor. Zajedno je s Taigijem i Shōhom osnovao *Yahantei* »Ponoćnu radionicu«. U toj su školi sazrijevali sjajni talenti: Kitō, Gekkei i Chora. Sam je Buson *floruit* dosegao neposredno pred smrt. Umro je g. 1783. uoči stogodišnjice smrti Bashōve.

Poetikom su Busonova vremena – koje se prema japanskoj periodizaciji zove *Tokugawa* – vladale dvije estetske struje: jedna japanska (*haikai*) i druga kineska (*kanshi*). Japanska je struja senzualna i svakodnevna, a kineska studiozna i bezvremena. No, Buson je tu razliku i u lirskom i u slikarskom smislu prerastao. Dapače, zajedno je s drugim književnicima radio na oživljavanju japanske struje. Glavni je uzor u tome pothvatu bio Matsuo Bashō. O jednom i drugom Vladimir Devidé (2003: 207.) kaže: »Trenutak Bashōva haiku je vječnost. Trenutak Busonova haiku trenutak je vječnosti.« U izrazu je Buson prerastao Bashōv utjecaj i danas se uza nj i Kobayashi Issu smatra najboljim pjesnikom toga vremena.

Za život je Buson zarađivao od slikanja koje se tada zadovoljavalo imitacijom majstora prethodnoga doba. Tomu se između ostalih suprotstavio Buson i pokušao stvoriti novi stil oslikavanjem poezije, ali se nije odmakao dalje od tzv. južnoga kineskog stila (*nanga*). Zadržao je kinesku tehniku, ali se posvetio japanskim motivima. Osobito su u tome pogledu lijepe Busonove ptice (v. slike 1. i 2.). Samo se pticama bavio i njegov ekscentrični suvremenik Itō Jakuchū (1716. – 1800.). Zajedno su oni utjecali na kasnije škole, Maruyaminu i Goshunovu.

Prema tome, za Busona je tipičan slikovit izraz. No u njemu ima više od izraza profesionalne podvojenosti:

yanagi chiri	na tlu vrbin list
shimizu kare ishi	bistra voda, suhi kam
tokorodokoro	ovdje i ondje

Ta pjesma uz lijepi pejsaž sadržava i tzv. *honkadori*, to jest učenu aluziju na neku drugu pjesmu, i to upravo na jedan Bashōv *hokku*:

ta ichimai	komadić zemlje
uete tachisaru	zasadivši odlazim
yanagi kana	gle eno vrbe

Ta pak pjesma aludira na Saigyōa (1118. – 1190.), u čijoj se pjesmi 700 godina prije posredstvom Bashōvim opet nazire Busonov *honkadori*:

michinobe ni	na rubu ceste
shimizu nagaruru	protječe bistra voda
yanagi kage	dno je vrbe hlad
shibashi tote koso	zaustavio sam se
tachitomaretesuru	mislim da ću počinut

U Busonovu su pjesničkom opusu dva djela. *Shunpū bateikyoku* »Proljetni povjetarac na nasipu u selu Kema« je nostalgična sinteza dvaju stilova – japanskoga i kineskoga. Buson čezne za Kemom, u koju se nikada neće vratiti. U Bashōvoj poeziji nostalgije nema; on je često navraćao u rodnu mu Igu. Drugo je Bušonovo djelo *Shinhanatsumi* »Nova zbirka cvijeća«. Posvetio ga je majci, od koje je odbacivši Taniguchi uzeo prezime Yosa. Ostatak je Busonova korpusa nastao po pjesničkim susretima.

Hokku (tj. *haiku*) je strofa Busonovih pjesama. Japanska je metrika poput klasične kvantitativna. Jedinica joj je mora, koja se u japanskoj terminologiji zove *onji*. U strofi ih ima sedamnaest. Slogova je obično manje jer se kao dvije more broje i neki monosilabički segmenti tipa dugi vokal, dugi konsonant itd. Raspored mora untar strofe je 5–7–5. Često su u takvoj strofi dvije semantičke cjeline odvojene cezurom koja se zove *kireji*. U klasičnoj je metrici cezura logična pauza bez ikakva utjecaja na semantičku strukturu (služi tome da recitator dođe do daha). U japanskome je slučaju cezura semantički puna i leksikalizirana: *ka, kana, ya, –keri* itd. Uz to što zaustavljaju tijek zračne struje, dodatno (u pravilu interjektivno) moduliraju izraz.

Svaki *bokku* redovito sadržava *kigo*. To je riječ koja na planu sadržaja obuhvaća aluziju na neko godišnje doba. Smjena je godišnjih doba uz ekscesivni kult trešnjina cvijeta (*sakura*) vječni motiv japanske književnosti. Omiljeno je proljeće a onda ljeto. No takvi se eksplicitni izrazi rijetko pojavljuju jer su s estetskoga gledišta bezvrijedni. Mnogo su vrjedniji konotativni izrazi. Dodatna je poteškoća u tome što su godišnja doba u Japanu nešto drukčijega rasporeda. U pjesmi je bitno razlikovati još početak, sredinu i kraj svakoga doba. Za svaki se dio veže određeni *kigo*. Ima ih na stotine. Neki su:

rano ljeto	6. svibnja – 5. lipnja	*fuji* »glicinija«
sredina ljeta	6. lipnja – 6. srpnja	*hasu* »lotus«
kasno ljeto	7. srpnja – 7. kolovoza	*semi* »zelembać«

rana jesen	8. kolovoza – 7. rujna	*amanogawa* »Mliječna staza«
sredina jeseni	8. rujna – 7. listopada	*ran* »orhideja«
kasna jesen	8. listopada – 6. studenoga	*kazahana* »pahuljice«
rana zima	7. studenoga – 6. prosinca	*shigure* »pljusak«
sredina zime	7. prosinca – 4. siječnja	*kamo* »divlja patka«
kasna zima	5. siječnja – 3. veljače	*sōbai* »šljiva«
rano proljeće	4. veljače – 5. ožujka	*ume* »marelica«
sredina proljeća	6. ožujka – 4. travnja	*tsubame* »lastavica«
kasno proljeće	5. travnja – 5. svibnja	*sakura* »trešnja«

Busona je smrt zatekla u šezdeset osmoj godini. Uz njega su bile žena i kći, Tomo i Kuno, i učenici. Jedan je od njih atmosferu opisao u »Pripovijesti o posljednjim danima starješine Ponoćne radionice«. Kada je Bashō umirao, prema običaju je sastavio pjesmu:

tabi ni yande	bolan na putu
yume wa kareno wo	snovi mi lutaju po
kakemeguru	pustim poljima

Busonova smrt nije bila smirena poput Bashōve. Pokušao je napisati pjesmu, ali mu nije išlo. Najprije je sastavio:

fuyu uguisu	cvrčak u zimu
mukashi ō I ga	na ogradi na staroj
kakine kana	Wángovoj slici
uguisu ya	gle eno cvrčka
nani gosotsukasu	nešto se meškolji u
yabu no shimo	bijelom inju

Nije bio zadovoljan. Cvrčak je simbol kasne zime i ranoga proljeća: Wáng je Wéi (701. – 761. n. e.) Busonov uzor, kineski pjesnik i slikar južnoga stila. Na kraju se ipak zadovoljio ovom pjesmom:

shira ume ni	skoro će cvast
akura yo bakari to	cvijet bijele šljive
nari ni keri	bio ko zora

* * *

Neke je Busonove pjesme već preveo Vladimir Devidé u knjizi *Japanska haiku poezija* (v. Literaturu, osobito str. 205. – 240.). Ovaj se prijevod razlikuje i u izboru pjesama i u odnosu izraza i sadržaja. Ja se naime nisam htio u potpunosti posvetiti sadržaju i egzaktno prenijeti ono što se uostalom (radi inkompatibilnosti istočnoga i zapadnoga duha) prenijeti ne može, nego izraziti onoliko koliko se izraziti može, a da *haiku* ipak ostane *haiku* i sadržajno i izražajno.

Pjesme

Proljeće

aki mo haya	već je proljeće
sono higurashi no	kako kratko žive ti
inochi kana	maleni cvrčci
fuji hitotsu	samo je Fuji
uzuminokoshite	ostao nepokriven
wakaba kana	zelenim lišćem
futamo to no	dva stabla šljive
ume ni chisoku wo	volim kad cvate prvo
aisu kana	jedno pa drugo
hana chirite	cvijeće je po tlu
konoma no tera to	postalo hram između
nari ni kera	pruća i šiblja
hana chirite	cvijeće po tlima
mi no shita yami ya	mrkli mrak pod putnom mi
hinoki kasa	kapom od mrče
hana wo fumishi	po cvijeću prođe
zōri mo miete	vidim joj po sandali
asane kana	dok jutros spava
haru no umi	po cio se dan
hinemosu notari	proljetno more valja
notari kana	amo i tamo
harusame ya	kiša romoni
hito sumite keburi	kroz zidove curi dim
kabe ni oru	tu ima ljudi
harusame ya	kiša romoni
kioso no kogai	male su se školjke na
nururu hodo	žalu smočile
hiru fune ni	u podne na brodu
kyōjo nosetari	poludjela djevojka
haru no mizu	proljetna voda
nanohana ya	repino polje
tsuki wa higashi ni	mjesec na izlasku, na
hi wa nishi ni	zalasku voda

sakura chiru
nawashiro mizu ya
hoshidzuki yo

trešnjin cvijet svud u
vodi rižinih polja
zvjezdano nebo

samushiro wo
hatake ni shiite
ume mi kana

razastro sam
slamnatu sturu na tlu
promatram šljivu

tsutsuji saite
katayamazato no
meshi shiroshi

azalejin cvijet
u selu na planini
bijela ruža

yukuharu ya
shunjun to shite
osozakura

proljeću je kraj
kasni pupoljci trešnje
oklijevaju

Ljeto

ayu kurete
yorade sugiyuku
yowa no kado

donosiš ribu
odlaziš bez odmora
vrata u ponoć

botan chiite
uchikasanarinu
futamihira

pada božurov
cvijet jedan na drugom
ima ih dva–tri

botan kiite
ki no otoroeshi
yube kana

sjekao sam cvijet
božura te sam se noći
baš umorio

hanajitsu no
kan wo enoki ya
semi no koe

počinuo sam
s koprivine se grane
čuje cvrčkov zov

kaminari ni
koya wa yakarete
uri no hana

u straćaru je
opalio silan grom
pipun u cvatu

koromogae
mi ni shiratsuyu no
hajime kana

sprema se zimska
roba; prva prilika
za rosne suze

michinobe no
karimo hanasaku
yoi no ame

na rubu ceste
pupa cvijet korova
uvečer pljušti

mijikayo ya
kemushi no ue ni
tsuyu no tama

kratke li noći
na dlaci gusjenice
kapljice rose

mijikayo ya
namiuchigiwa no
sutebōki

kratke li noći
na obali je netko
bacio metlu

mono taite
hanabi ni tōki
kagaribune

pale vatru na
lađi na horizontu
frca vatromet

natsugawa wo
kosu ureshisa yo
te ni zōri

sreće! u ruci
nosim sandale preko
ljetne rijeke

shiratsuyu ya
ibara no toge ni
hitotsuzutsu

bijela rosa
na kupini; po kap na
svakome trnu

shisoku hite
rōka tōru ya
satsukiame

hodam na dvoru
sa svijećom u ruci
ljeto je, pljušti

ugoku ha mo
nakute osoroshi
natsu kodachi

ni list se neće
mrdnuti – koja strava
u ljetnoj šumi

waga sono no
makawa mo nusumu
kokoro kana

neka ta dinja
u mene raste, i ja
bih je ukrao

yamaari no
akarasama nari
shirobotan

mrav se s planine
jasno vidi na listu
bijeloga božura

Jesen

inazuma ni
koboruru oto ya
tako no tsuyu

munje bljeskaju
čuje se kako zvonko
kapi s bambusa

nashi no hana
tsuki ni fumi omu
onna ari

kruške pupaju
pod svijetlim mjesecom
žena šti pismo

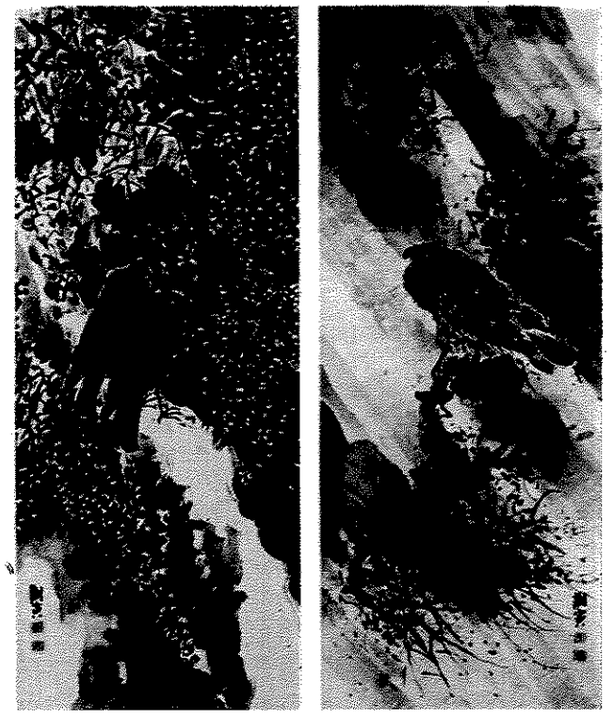
yukuware ni	za nj na izlazu
todomaru nare ni	i za nju što ostaje
aki futatsu	dvije jeseni

Zima

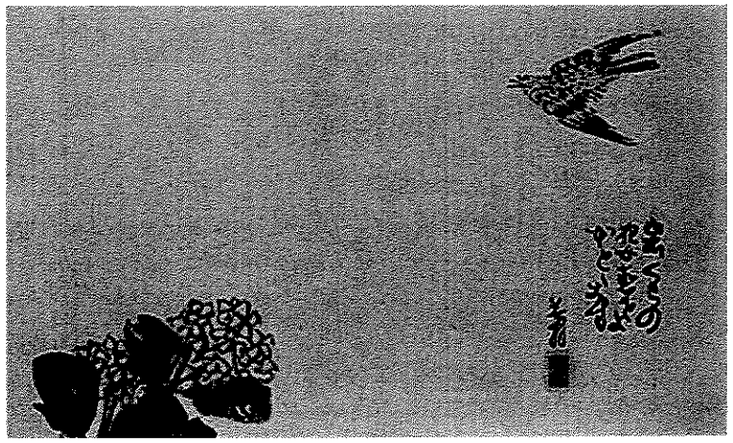
furuike ni	u staroj česmi
zōri shizumite	potonule sandale
mizore kana	i susnježica
kangetsu ya	studeni mjesec
koishi no sawaru	čuje se gdje pod nogom
kutsu no oto	škripi mali žal
kogarashi ya	hladno je, puše
hatake no koishi	vide se usred polja
me ni miyuru	maleni žali
mugimaki no	sunce zalazi
mōryō nagaki	na dugoj zraci ječam
yūhi kana	siju zlodusi
nabe sagete	netko u snijegu
yodo no kobashi wo	preko rijeke Yodo
yuki no hito	prenosi zdjelu
ume sageta	ljudi posvuda
ware no shiwasu no	prolaze sa šljivom na
hito tōru	staru godinu

Literatura

1. Buson, Yosa, 1992. *Dichterlandschaften: Eine Anthologie*. Prev. G. S. Dombrady. Manz: Dieterich'sche Verlagsbuchandlung
2. Bylth, Reginald H., 1967–8. *A History of Haiku*, I i II. Tōkyō: Hokuseidō
3. Crowley, Cheryl A., 2007. *Haikai Poet Yosa Buson and the Bashō Revival*. Leiden/Boston: Brill.
4. Devidé, Vladimir, 2003. *Japanska haiku poezija: i njen kulturnopovijesni okvir*. Ljubljana/Zagreb; Cankarjeva založba
5. French, Calvin, 1974. *The Poet–Painters: Buson and his Followers*. Ann Arbor, The University of Michigan Museum of Art
6. Nakamura, Kusatao, 1980. *Buson shū*. Tōkyō, Taishūkan Shoten

Slika 1. Buson, »Crni jastreb i dvije vrane«

Slika 2. Buson, »Mala kukavica iznad hortenzije«

Slika 3. Hokusai, »Pogled na planinu Fuji iz Ejirija«

Slika 4. Hokusai, »Odraz planine Fuji u jezeru Kawaguchi«

Osvrti